

Аутизм дегеніміз не? Аутизм-бұл психикалық бұзылыс, негізгі белгілер — бұл әлеуметтік өзара әрекеттесудің бұзылуы және эмоционалды саладағы бұзылулар. Аутизмдегі танымдық қабілеттер төмендеуі немесе сақталуы мүмкін — бәрі аурудың формасына, оның ауырлығына байланысты. Аурудың тән белгілері стереотиптік қозғалыстарға бейімділікті, сөйлеуді дамытудың кешігуін немесе сөздердің ерекше қолданылуын қамтиды. Аутизмнің алғашқы белгілері, әдетте, аурудың генетикалық табиғатымен байланысты 3 жасқа дейінгі балаларда пайда болады.

Аутизм белгілері әртүрлі комбинацияларда пайда болуы мүмкін және әртүрлі дәрежеде болуы мүмкін. Осыған байланысты аутизмнің әртүрлі түрлері ерекшеленеді, олардың өз атаулары бар. Жалпы, аутизм спектрі ауруларының жіктелуі бұлыңғыр, өйткені кейбір жағдайлар арасындағы шекаралар өте еркін. Аутизм салыстырмалы түрде жақында жеке нозологиялық бірлікке бөлінеді, оны белсенді зерттеу кезеңі XX ғасырдың екінші жартысына келді, сондықтан диагноз қою, емдеу және жіктеудің көптеген мәселелері әлі де талқыланып, қайта қаралуда. Жоғарыда айтылғандай, аутизм әдетте ерте жаста білінеді, сондықтан ICD 10 бойынша аурудың толық атауы ерте балалық аутизм (RDA) сияқты естіледі. Көріністердің жиілігі жынысына байланысты-қыздарда аутизм әртүрлі деректер бойынша ұлдарға қарағанда 3-5 есе сирек кездеседі. Бұл әйелдер геномында немесе әйелдер мен ерлердегі аутизмнің әртүрлі генетикасында қорғаудың болуымен түсіндіріледі. Кейбір ғалымдар ауруды анықтаудың әртүрлі жиілігін қыздардағы қарым-қатынас дағдыларының жақсы дамуымен байланыстырады, сондықтан аутизмнің жұмсақ түрінің белгілері өтеледі және көрінбейді.

Ерте балалық аутизмнің белгілері кішкентай балаларда, кейбір жағдайларда тіпті жаңа туылған нәрестелерде де анықталуы мүмкін. Баланың ересектермен қалай байланысқанына, көңіл-күйін, нейробиологиялық даму қарқынына назар аудару керек. Нәрестедегі аутизмнің белгілері-бұл ересек адамға жүгінген кезде қалпына келтіру кешенінің болмауы. Бірнеше ай

жасында сау бала ата-аналарды тани бастайды, сөйлеу интонациясын ажырата білуді үйренеді, аутизммен бұл болмайды. Бала барлық ересектерге бірдей немқұрайлы қарайды және олардың көңіл-күйін дұрыс қабылдамауы мүмкін. 1 жасында сау бала сөйлей бастайды, аутизмнің белгісі 2 және 3 жаста сөйлеудің болмауы болуы мүмкін. Аутист баланың сөздік қоры жас баланың нормаларына сәйкес келсе де, әдетте ол сөздерді дұрыс пайдаланбайды, өзінің сөз формаларын жасайды, ерекше интонациямен сөйлеседі. Эхолалия аутизмге – тән. Бірте-бірте басқа балалармен өзара әрекеттесудегі қиындықтар анықталады-бұл ерте балалық аутизмнің негізгі симптомы. Олар баланың ойын ережелерін, құрдастарының эмоцияларын түсінбейтіндігімен, олармен ыңғайсыз екендігімен байланысты. Нәтижесінде, ол өз ойын ойлап тауып, жалғыз ойнайды, ол көбінесе сыртқы жағынан стереотиптік қозғалыстарға ұқсайды, мағынасы жоқ. Бұл тербелу, серпілу, айналу, саусақтардың, қолдардың қозғалысы болуы мүмкін. Аутизмде бала әдеттегі күнделікті өмірді қалыптастырады, оны сақтай отырып, өзін тыныш сезінеді. Күтпеген жағдайлар туындаған кезде агрессияның басталуы мүмкін, олар өздеріне немесе басқаларға бағытталған болуы мүмкін.

Мектепке дейінгі және ерте мектеп жасында оқытудың қиындықтары анықталады. Балалардағы аутизмнің жиі симптомы ми қыртысының функционалдық белсенділігінің бұзылуымен байланысты ақыл-ойдың дамуы болып табылады. Бірақ сонымен бірге жоғары жұмыс істейтін аутизм бар, оның белгісі қалыпты немесе тіпті орташа интеллектке қарағанда жоғары. Жақсы есте сақтау, дамыған сөйлеу қабілетімен мұндай диагнозы бар балалар ақпаратты жалпылауда қиындықтарға тап болады, абстракттілі ойлау жоқ, қарым-қатынас, эмоционалды салада проблемалар туындайды. Жасөспірімдердегі аутизм белгілері көбінесе гормоналды өзгерістер аясында күшейеді. Ұжымда толыққанды өмір сүру үшін маңызды болып табылатын үлкен белсенділікті көрсету қажеттілігі де әсер етеді. Сонымен қатар, жасөспірім кезінде аутист бала басқа балаларға ұқсамайтынын анық біледі, сондықтан ол әдетте қатты зардап шегеді. Бірақ керісінше жағдай болуы мүмкін - жыныстық жетілу жасөспірімнің мінезін өзгертеді, оны одан сайын арттырады.

Ерте балалық аутизмнің классикалық нұсқасы бар, оны Каннер синдромы деп те атайды. Осы симптомдық кешенді алғаш сипаттаған ғалымның есімімен аталған. Каннер синдромының белгілері міндетті триада болып табылады: эмоционалды кедейлік; әлеуметтенудің бұзылуы; стереотиптік қозғалыстар. Басқа белгілер байқалуы мүмкін: сөйлеу бұзылыстары, агрессия, танымдық бұзылыстар. Егер симптомдардың тек бір бөлігі болса, аутизм спектрінің бұзылуы (ASD) немесе атипті аутизм диагнозы қойылуы мүмкін. Оларға, мысалы, тек қыздарда кездесетін Аспергер ауруы (ақыл-ойдың жақсы көрсеткіштері бар аутизм) немесе Ретт

синдромы (неврологиялық дағдылардың прогрессивті дегенерациясы, тірек-қимыл жүйесі) жатады. Симптомдардың жұмсақ ауырлығымен диагноз әдетте аутистикалық сипатта болады.

Ерте балалық аутизмнің жіктелуі аурудың көріністерінің ауырлығына негізделуі мүмкін. Аутизмнің жеңіл түрі өмір сүру сапасын аздап төмендетеді және өмір сүру үшін қолайлы жағдайлар жасағанда, стресстік факторларды қоспағанда, басқаларға көрінбеуі мүмкін. Ауыр аутизм басқа адамдардың тұрақты көмегін және емдеуші дәрігердің қадағалауын талап етеді.

Аутизмнің себептерін түсіндіретін бірде-бір теория жоқ. Тек гипотезалар бар, оларға сәйкес жүйке жүйесінің жұмыс істеу ерекшеліктерін анықтайтын генетикалық мутациялар маңызды. Аутизм тұқым қуалайтын ауру емес, ол отбасылық сипатқа ие емес. Ғалымдардың пікірінше, аутизммен ауыратын балалардың дүниеге келуіне себеп болатын гендердің белгілі бір комбинацияларының пайда болуы стихиялық мутация нәтижесінде пайда болады, олар сыртқы факторлардың әсерінен (токсиндер, инфекциялар, ұрық гипоксиясы) байланысты болуы мүмкін. Кейбір жағдайларда сыртқы әсер генетикалық бейімділік болған кезде аурудың қоздырғыш механизміне айналады. Бұл жағдайда сатып алынған аутизм туралы айту мүмкін емес, өйткені бастапқыда аурудың себептері әрқашан туа біткен.

Аутизмнің кез-келген түрін емдеудегі басты мәселе-балалардың әлеуметтік бейімделуі үшін психологтың көмегі қажет. Ол үшін аутизмі бар балаларға арналған арнайы жаттығулар бар, бұл оларға коммуникативті қиындықтарды жеңуге, басқа адамдардың эмоциялары мен көңіл-күйлерін тануды үйренуге және қоғамда өзін жайлы сезінуге мүмкіндік береді.